

อัตลักษณ์และสิทธิทางการเมืองของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมา

Identity and Political Rights of LGBTQ in Myanmar

อัจจิมา แสงรัตน์*

Atchima Sangrat**

บทความนี้

Received

18 เมษายน 2566

Revised

22 พฤษภาคม 2566

Accepted

21 มิถุนายน 2566

บทคัดย่อ

เมียนมามีความพยายามในการปฏิรูปการเมืองมาตั้งแต่ปี 2011 เพื่อให้ประเทศเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ ในทศวรรษ 2010 เมียนมามีความก้าวหน้าในหลายด้าน รวมถึงสิทธิของกลุ่ม LGBTQ ที่มีพื้นที่และตัวตนมากขึ้น แต่ในปี 2021 กองทัพเมียนมาได้ทำการยึดอำนาจ ทำให้ประเทศเมียนมาต้องหวนกลับไปสู่การเป็นรัฐเผด็จการทหารอีกครั้ง การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสารโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคำนิยาม บทบาทการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่ม LGBTQ ในประเทศในเมียนมาพร้อมทบทวนการเคลื่อนไหวของกลุ่ม LGBTQ ในไทย ซึ่งนำไปสู่การวิเคราะห์บทบาท สิทธิ และตัวตน ของกลุ่ม LGBTQ พร้อมทั้งการเรียกร้องสิทธิของกลุ่มที่มาพร้อมกับการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของประเทศ โดยพบว่าการเป็นประชาธิปไตยของเมียนมาระยะสั้นๆ นั้นเป็นบริบทที่ทำให้บทบาท สิทธิและตัวตนของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาชัดเจนมากขึ้น กลุ่ม LGBTQ มีความพยายามเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายและบทบาททางการเมือง ดังนั้นเมื่อเมียนมากลับมาเป็นเผด็จการอีกครั้ง กลุ่ม LGBTQ จึงเป็นกลุ่มหนึ่งที่ลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยให้เกิดแก่สังคมเมียนมา

คำสำคัญ: เผด็จการ, เมียนมา--การเมืองและการปกครอง, ทหาร--กิจกรรมทางการเมือง, สิทธิทางการเมือง, สิทธิทางเพศ, การเลือกปฏิบัติทางเพศ, กลุ่ม LGBTQ, นักเคลื่อนไหว

* นักวิชาการ สำนักส่งเสริมวิชาการรัฐสภา สถาบันพระปกเกล้า

** Academic, Parliamentary Academic Support Office, King Prajadhikok's Institute

Abstract

Myanmar has been attempting political reforms since 2011 to become a democratic country. During the 2010s, Myanmar has embarked on many aspects, including the rights of LGBTQ with more space and identity. However, in 2020, the Myanmar army seized power, causing Myanmar to return to a military dictatorship. This study is a documentary research that aims to study the definition and the role of LGBTQ and their political movements. It also seeks to analyze the rights and identities of the LGBTQ community in Thailand and the group's rights advocacy, accompanying the country's fight for democracy. The short-term period of the democratic process in Myanmar has shown clearly the role, rights, and identities of LGBTQ. Therefore, they call for amendments to the law and their role in politics. So, Myanmar has become a dictatorship again; the LGBTQ groups will stand up to fight for democracy in Myanmar.

Keyword : Dictators, Myanmar--Politic and government, Soldiers--Political activity, Political rights, Sexual rights, Sex discrimination, LGBTQ Group, Nat Kadaw

บทนำ

เมียนมา คือ รัฐเสรีนิยมที่ทหารมีอำนาจทางการเมืองมาตลอดตั้งแต่ปี 1962 จนเกิดการปฏิรูปการเมืองครั้งใหญ่ในปี 2011 ที่ดูเหมือนว่าทหารจะลดบทบาทลง แต่ในภาพรวม กองทัพก็ยังสามารถกุมอำนาจหลักในโครงสร้างรัฐอยู่เสมอ หากมองย้อนกลับไปจะเห็นได้ว่าทหารเมียนมาเป็นกองทัพที่ครองอำนาจยาวนานที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ถึงแม้ว่าจะมีการเลือกตั้งอันเป็นการวางพื้นฐานไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย แต่ทว่าในปี 2021 กองทัพได้ทำการยึดอำนาจจากรัฐบาลพลเรือนและไม่ยอมรับผลการเลือกตั้ง แสดงให้เห็นว่าอิทธิพลทางการเมืองของฝ่ายทหารในเมียนมา ก็ยังคงดำรงอยู่อย่างเข้มข้น และต่อเนื่องยาวนาน นอกจากบทบาทในฐานะผู้นำประเทศแล้วนั้น ทหารยังเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการบริหารหน่วยงานราชการ เศรษฐกิจ การพัฒนาประเทศในทุกด้าน เป็นผู้กุมบังเหียนคนสำคัญของประเทศเมียนมาแทบเท่าปัจจุบัน แม้ว่าจะเป็นช่วงเวลาสั้นๆ ที่เมียนมามีการใช้ระบอบประชาธิปไตย ซึ่งถือเป็นโอกาสที่ดีในทางการเมืองและการเคลื่อนไหวของกลุ่มต่างๆ รวมทั้งกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ หรือ LGBTQ (LGBTQ เป็นคำที่หมายถึง กลุ่มเพศทางเลือก ไม่ว่าจะเป็นหญิงรักหญิง (Lesbian) ชายรักชาย (Gay) ไบเซ็กชวล หรือคนที่ชอบทั้งผู้ชายและผู้หญิง (Bisexual) ทรานเจนเดอร์ หรือคนข้ามเพศ (Transgender) ควีร์ ที่ไม่ใช่กลุ่มตามเพศสภาพ (Queer) โดยในบทความนี้จะใช้คำว่า “LGBTQ” ที่หมายรวมถึงกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ) ที่มีโอกาสได้แสดงตัวตนในพื้นที่สาธารณะ มีอิสระในการแสดงความคิดเห็น การพูดในพื้นที่สาธารณะ รวมไปถึงการเรียกร้องสิทธิในการแสดงออกถึงตัวตน ยิ่งกว่านั้นกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศยังเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ออกมาเรียกร้องประชาธิปไตยให้กับเมียนมาหลังจากกองทัพทำการรัฐประหารในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ปี 2021 ดังนั้นการต่อสู้

ของกลุ่ม LGBTQ ที่ออกมาต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยในเมียนมาจึงเป็นปรากฏการณ์สำคัญที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์การต่อสู้ของเมียนมา กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกองกำลังป้องกันประชาชน (The People’s Defense Forces : PDF) และเข้าร่วมต่อสู้ร่วมกับรัฐบาลเอกภาพแห่งชาติ (National Unity Government : NUG) (Rappaport & Burrows, 2023, online) การเข้าร่วมต่อสู้ในครั้งนี้ของกลุ่ม LGBTQ เพื่อความเป็นประชาธิปไตยในสังคมเมียนมา ในห้วงเวลาสั้นๆ ที่เมียนมาเป็นประชาธิปไตยได้ทำให้ตัวตนของกลุ่ม LGBTQ ชัดเจนมากขึ้น มีการยอมรับ สนับสนุน และเคารพในสิทธิความเท่าเทียมต่อกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศนับว่าเป็นพัฒนาการที่ดี แม้ว่าการเป็น LGBTQ จะเป็นสิ่งที่ผิดทั้งทางกฎหมายและทางศาสนาซึ่งจะนำไปสู่การรับโทษขั้นรุนแรงได้ สำหรับตัวบทกฎหมายที่บังคับใช้ในเมียนมาเป็นมรดกตกทอดมาจากอาณานิคมอังกฤษตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 ที่ไม่ยอมรับกลุ่มรักเพศเดียวกัน แต่จะเห็นได้ว่ามีความพยายามในการแก้ไขกฎหมายและเรียกร้องให้มีการยกเลิกการเลือกปฏิบัติ การเกลียดชัง รวมไปถึงการสร้างภาพลักษณ์เชิงลบให้กับกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศ ด้วยเหตุนี้การศึกษาในครั้งนี้จะเป็นการวิเคราะห์ถึงค่านิยมและความเป็นมาของกลุ่ม LGBTQ รวมถึงบทบาทการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยในเมียนมาในช่วงหลังปี 2021 เป็นต้นมา ซึ่งจะทำให้ตัวตนของพวกเขาและเธอชัดเจนมากขึ้นหากเมียนมากลับมามีการปกครองแบบประชาธิปไตยอีกครั้ง

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาค่านิยมและความเป็นมาของกลุ่ม LGBTQ ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของสังคมเมียนมา

2. เพื่อศึกษาบทบาทการเคลื่อนไหวของกลุ่ม LGBTQ ในการเรียกร้องประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในประเทศไทย

3. เพื่อทบทวนการเคลื่อนไหวของกลุ่ม LGBTQ ในไทย โดยเปรียบกับการเคลื่อนไหวของเมียนมา

วิธีการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการวิจัยเอกสาร (documentary research) โดยการค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลจากงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาและพัฒนาการทางการเมืองของประเทศเมียนมา ทั้งงานวิชาการ ข่าวและบทความที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและสิทธิของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมา ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษจากหนังสือวิชาการ บทความ และวารสาร หนังสือพิมพ์ต่างๆ รวมทั้งการสัมภาษณ์กลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาที่ผู้วิจัยรู้จักเป็นการส่วนตัว

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา ทำการศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางการเมืองของเมียนมาตั้งแต่ปี 1947 จนกระทั่งปัจจุบัน การปฏิรูปทางการเมืองของประเทศเมียนมาที่ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในหลายด้าน รวมถึงสิทธิ บทบาทและตัวตนของกลุ่ม LGBTQ ที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิ ทั้งของตนเองและความเป็นประชาธิปไตยในสังคมเมียนมาที่เริ่มต้นในปี 2001 เป็นต้นมา

ผลการศึกษา

พบว่าตั้งแต่ประเทศเมียนมาได้รับเอกราชจากอังกฤษนั้นมีความเปลี่ยนแปลงหลายอย่างในสังคมเมียนมา โดยเฉพาะระบบการเมืองการปกครอง สิ่งหนึ่งที่ถือว่าเป็นมรดกตกทอดที่เมียนมายังถือปฏิบัติมาตลอดไม่ว่าจะ

เปลี่ยนรูปแบบการปกครองเป็นรูปแบบใดก็ตาม คือกฎหมายอาญามาตรา 377 อันเป็นมรดกกฎหมายจากอังกฤษที่ว่าด้วยความหลากหลายทางเพศที่บัญญัติให้เป็นเรื่องผิดกฎหมาย (ดูเพิ่มเติมใน https://www.burmalibrary.org/docs6/MYANMAR_PENAL_CODE-corr.1.pdf) ในช่วงปี 2001 ที่ประชาธิปไตยเริ่มเบ่งบานในเมียนมาความหลากหลายทางเพศก็เปิดกว้างมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นสื่อภาพยนตร์ การจัดงานแสดงต่างๆ รวมถึงผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนแรกในประวัติศาสตร์การเมืองเมียนมาที่มาพร้อมความหวังเต็มเปี่ยมในการปรับแก้กฎหมายที่กดขี่ความไม่เท่าเทียมเพศ แต่ความหวังทั้งหลายต้องถูกเก็บไว้หลังเกิดรัฐประหารในปี 2021 อย่างไรก็ตามการรัฐประหารในครั้งนั้นได้ทำให้เห็นพลังการต่อสู้ของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาที่ลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยให้เกิดแก่สังคมเมียนมา เพราะความเป็นประชาธิปไตยเป็นบริบทหนึ่งที่จะทำให้สิทธิและตัวตนของพวกเขาและเธอมีมากขึ้น ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาถึงค่านิยม และความเป็นมาของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง จนนำไปสู่บทบาทการต่อสู้ต่อรองของกลุ่ม LGBTQ ในพื้นที่สาธารณะเพื่อเรียกร้องและทำให้สังคมยอมรับในตัวตนของพวกเขาและเธอ

พัฒนาการทางการเมืองในเมียนมา

หากมองย้อนดูปูมหลังทางการเมืองของเมียนมานั้นพบว่าในอดีตการเมืองการปกครองของเมียนมามีรากฐานจากสถาบันกษัตริย์ ใช้รูปแบบการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ต่อมาเมื่ออังกฤษเข้ายึดครองเป็นอาณานิคม กษัตริย์ถูกลดบทบาทลงจนนำไปสู่การยกเลิกระบอบกษัตริย์ในที่สุด อีกทั้งอังกฤษยังใช้นโยบายแบ่งแยกและปกครอง (Divide and Rule) ซึ่งนโยบายดังกล่าวได้มีการแบ่งชาวพม่าแท้กับ

กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ออกจากกัน อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งทางเชื้อชาติมาจนกระทั่งปัจจุบัน (ลือชา การณ์เมือง, 2560, น. 1100-1111) หลังจากเมียนมาประกาศเอกราชในปี 1947 เมียนมามีช่วงระยะเวลาสั้นๆ ที่ใช้ระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา มีรัฐบาลพลเรือนทำหน้าที่บริหารประเทศ โดยในช่วง 14 ปีแรกที่ได้รับเอกราช การเมืองพม่ามีความผันผวน เพราะสถานการณ์การเมืองภายในประเทศมีความสับสนเสี่ยงต่อความมั่นคงและความเป็นเอกภาพ จึงเปิดทางให้กองทัพพม่าเข้ามายึดอำนาจกลายเป็นรัฐเผด็จการทหาร

ในปี 1962 เกิดการรัฐประหารโดยกองทัพ เนื่องจากการอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่าง ปัญหาความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ การสะสมของปัญหาต่างๆ เป็นต้น หลังจากนั้นรัฐบาลทหารได้ดำเนินนโยบายปิดประเทศ พร้อมกับดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างระมัดระวังที่สุด เป็นห้วงเวลาที่กองทัพมีบทบาทนำทางการเมือง ระบบการเมืองเปลี่ยนจากประชาธิปไตยแบบรัฐสภามาสู่เผด็จการทหารภายใต้อำนาจของนายพลเนวินที่ได้สถาปนาให้เป็นระบอบการเมืองแบบ “สังคมนิยมแบบพม่า” โดยมีการสร้างพรรคการเมือง (BSPP หรือ Burmese Socialist Programme Party) เป็นการผสมผสานระหว่างระบอบทหารและระบอบพรรคการเมืองเดียว แต่อำนาจหลักยังคงเป็นของกองทัพ (ดุษฎีภาค ปรีชารัชช, 2563, น. 15-18) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา เมียนมามีระบบการเมืองแบบชาตินิยมและจัดตั้งสภาพัฒน์ที่เป็นพรรคสังคมนิยมพม่าแบบพรรคการเมืองพรรคเดียว

จนกระทั่งในปี 1988 เกิดเหตุการณ์ที่เรียกว่า 8888 ซึ่งมีสาเหตุมาจากสภาวะการถูกกดขี่และการต้องเผชิญกับสภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจมาเป็นระยะเวลาหลายสิบปี ประชาชนชาวเมียนมา นักศึกษาและพระสงฆ์ได้ลุกขึ้นมาต่อต้านรัฐบาลทหาร โดยมี

จุดประสงค์หลักเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย ถือว่าเป็นการเรียกร้องประชาธิปไตยครั้งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์การเมืองของเมียนมา การเคลื่อนไหวระดับชาติเพื่อปฏิรูปทางการเมืองดังกล่าวนั้น กองทัพชาตินิยมพม่า (Tatmadaw) สามารถปราบปรามการจลาจลและรักษาอำนาจทางการเมืองเอาไว้ได้อย่างเบ็ดเสร็จ พร้อมทั้งก่อตั้ง “สภาฟื้นฟูและระเบียบแห่งรัฐ (The State Law and Order Restoration Council : SLORC)” ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็น “สภาสันติภาพและการพัฒนา (SPDC)” เพื่อควบคุมกิจการภายในประเทศ รัฐบาลทหารมีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้นเพื่อให้กองทัพสามารถอยู่ในอำนาจได้ภายใต้ความเป็นประชาธิปไตยแบบเมียนมา กองทัพเมียนมายังคงรักษาฐานอำนาจของตนไว้ได้ และยังคงครองแบบเข้มงวดเป็นระบอบเผด็จการเต็มรูปแบบจากเหตุการณ์ดังกล่าวนั้นเป็นการตอกย้ำถึงอำนาจอันแข็งแกร่งของระบบทหารในสังคมเมียนมา เป็นการประกาศยุคใหม่ที่อยู่ภายใต้การควบคุมอย่างเบ็ดเสร็จของเผด็จการทหาร เป็นเวลากว่า 50 ปีที่เมียนมาตกอยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการทหาร ดังนั้นภาพการเมืองเมียนมาจึงอยู่ภายใต้อำนาจของเผด็จการทหารมาโดยตลอด

ด้วยกระแสการเรียกร้องประชาธิปไตยทำให้กองทัพต้องพัฒนาแนวทางในการบริหารประเทศให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น โดยในปี 1990 รัฐบาลทหารได้จัดให้มีการเลือกตั้งเพื่อเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือต่อประชาคมโลก ขณะเดียวกันพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย (National League for Democracy : NLD) ซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่ก่อตั้งเมื่อ 24 กันยายน ปี 1988 เป็นพรรคการเมืองที่ใหญ่ที่สุดและมีอิทธิพลสูงสุด ความนิยมในพรรค NLD เกิดขึ้นเพราะออง ซาน ซูจี ผู้เป็นบุตรสาวของนายพล ออง ซาน บิดาแห่งเอกราชของเมียนมา ซึ่งในการเลือกตั้งครั้งนี้ทำให้นางอองซาน ซูจี ชนะการเลือกตั้งอย่างท่วมท้น

แต่สุดท้ายแล้วรัฐบาลทหารก็ปฏิเสธผลการเลือกตั้งดังกล่าว เป็นผลให้นางออง ซาน ซูจีถูกจับกุมขังในบ้าน (Chua & Gilbert, 2015, p. 4) การที่รัฐบาลทหารไม่ยอมถ่ายโอนอำนาจการบริหารบ้านเมืองให้แก่พรรค NLD และทำการยึดอำนาจปกครองประเทศกลับไปอีกครั้ง เป็นการแสดงให้เห็นถึงการไม่ยอมรับอำนาจการบริหารของรัฐบาลพลเรือน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากกระแสกดดันจากนานาประเทศทั่วโลก จึงทำให้รัฐบาลทหารเมียนมาต้องปรับตัว มีความพยายามสร้างชาติให้มีเสถียรภาพควบคู่ไปกับกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

ในปี 2003 นายพลชวิน ยุ้นได้ประกาศก้องให้สังคมรับรู้ถึงการมีอำนาจอันชอบธรรมของกองทัพผ่านการประกาศโรดแมปสู่ประชาธิปไตยหรือ “เส้นทางสันติภาพสู่ประชาธิปไตย” (Roadmap to Democracy) เป็นแผนการสร้างประชาธิปไตยใน 7 ขั้นตอน และนำไปสู่การปฏิบัติให้เป็นผลสำเร็จจนเกิดเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบมีวินัย (Disciplined Democracy) แนวคิดดังกล่าวของนายพลชวิน ยุ้นเป็นการเน้นย้ำถึงการขยายอำนาจการควบคุมประชาชน เอกภาพของชาติ อธิปไตยของชาติ สิทธิในการบริหารกิจการของทหารและงบประมาณของทหาร รวมถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เอื้อต่อทหารและกองทัพ ซึ่งกองทัพมีแนวคิดหลักคือ “กองทัพต้องนำการเมือง” และ “ประชาชนจะขาดกองทัพไม่ได้” (วิรัช นิยมธรรม, 2555, น. 25-35) พร้อมกับการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เพื่อออกแบบให้รัฐมีรูปแบบการเมืองที่มีหลายพรรคการเมืองภายใต้การกำกับดูแลของกองทัพ โดยเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาธิปไตยแบบมีวินัยที่ผ่านประชามติในปี 2008 ซึ่งริเริ่มมาตั้งแต่ปี 1993 เพื่อให้สภาสามารถประกาศให้มีการเลือกตั้งตามที่กำหนดไว้ภายในปี 2010 โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เป็นประเทศที่เฟื่องฟูประชาธิปไตยอย่างสันติ ทนสมัย พัฒนา และมีวินัย (วิรัช นิยมธรรม, 2555, น. 25-35)

กระบวนการสร้างประชาธิปไตยแบบเมียนมาตามแนวคิดของทหาร เป็นการควบคุมประชาชนให้อยู่ภายใต้การปกครองอย่างเบ็ดเสร็จ เพราะทหารเมียนมาจัดให้ประชาชนเป็นชนชั้นล่างสุดของสังคม เป็นเพียงชนชั้นผู้ถูกปกครอง กองทัพเมียนมาเป็นกองทัพหนึ่งที่มีแสนยานุภาพไม่ว่าจะเป็นจำนวนทหาร อาวุธ ยุทโธปกรณ์ ยิ่งเป็นการตอกย้ำความยิ่งใหญ่ของกองทัพเมียนมา การมีกองทัพขนาดใหญ่ย่อมเป็นเครื่องค้ำประกันการมีอำนาจของชนชั้นนำเผด็จการและเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการต่อสู้กับกองกำลังประชาชน หากจะลุกขึ้นมาต่อต้านหรือตั้งคำถามกับการมีอยู่ของกองทัพ จะเห็นได้ว่าความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองต่างๆ ในหลายทศวรรษที่ผ่านมาของเมียนมาล้วนมาจากการผลักดันหรือเป็นนโยบายที่ทหารอยากให้เกิดแทบทั้งสิ้น เพราะทหารถือเป็นชนชั้นนำแห่งอำนาจในระบบการเมืองการปกครองของเมียนมา วาทกรรมดังกล่าวเป็นสิ่งกล่าวอ้างของกองทัพมาตลอดเพื่อรักษาเสถียรภาพและความมั่นคงของประเทศ และยิ่งอ้างว่าเป็นเป้าหมายทางการเมืองที่นำไปสู่ความทันสมัยภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่โดยกำหนดให้กองทัพมีส่วนในกิจกรรมทางการเมืองตั้งแต่ระดับชาติไปจนถึงระดับท้องถิ่น กระแสความกดดันต่างๆ ได้ถาโถมเข้ามาสู่รัฐบาลทหาร จนในที่สุดรัฐบาลได้ประกาศให้มีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกในรอบ 20 ปี โดยพรรคเอกภาพและพัฒนาแห่งสหภาพ (USDP-Union Solidarity and Development Party) เป็นพรรคการเมืองที่ผิ้นตัวมาจากสมาคมเอกภาพและพัฒนาแห่งสหภาพ (USDA-Union Solidarity and Development Association) สมาชิกส่วนใหญ่เป็นประชาชนและข้าราชการที่สนับสนุนรัฐบาลทหารสามารถชนะการเลือกตั้งในครั้งนั้นได้ โดยมีนายพลเต็ง เส่ง ดำรงตำแหน่งเป็นประธานาธิบดีและจัดตั้งรัฐบาล (ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2554, น. 8) ในห้วงเวลานี้ถือว่าระบอบการเมืองในเมียนมาเป็นระบอบการเมือง

ผสมแบบกึ่งประชาธิปไตยกึ่งเผด็จการ (ดูลยภาค ปรีชาธิชช, 2563, น. 18-24) แต่ก็เริ่มจุดเริ่มต้นให้เมียนมามีกระบวนการสร้างประชาธิปไตย พร้อมทั้งความพยายามผลักดันให้มีการปฏิรูปประเทศในด้านต่างๆ ทั้งการปฏิรูปการเมือง เศรษฐกิจ รวมถึงการออกกฎหมายที่จำกัดบทบาทและอำนาจของรัฐบาลทหาร จะเห็นได้ว่าบทบาทของรัฐบาลทหารเมียนมาในการเมืองเริ่มลดลง เช่น ตำแหน่งในรัฐสภาที่เปิดให้ฝ่ายพลเรือนมากขึ้น ขณะเดียวกันรัฐบาลพลเรือนที่มาพร้อมกับความเป็นประชาธิปไตยเริ่มปรากฏให้เห็นมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีความพยายามในการเจรจาสันติภาพกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ (วิรัช นิยมธรรม, 2555, น. 25-35) แม้ว่าการปฏิรูปการเมืองในปี 2011 จะถูกมองว่าเป็นประชาธิปไตยเพียงแค่ครั้งไบนเท่านั้น แต่ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่เห็นถึงความพยายามของกองทัพที่ต้องการให้มีการปฏิรูปการเมือง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าตั้งแต่เมียนมาเริ่มมีการปฏิรูปการเมืองจากเผด็จการทหารมาสู่การเป็นประชาธิปไตย เป็นการส่งสัญญาณที่ดีในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงสิทธิของกลุ่ม LGBTQ ด้วยเช่นกัน

จนกระทั่งในปี 2015 ถือว่าเป็นปีแห่งการสร้างประชาธิปไตยของเมียนมา เพราะพรรค NLD ของ ออง ซาน ซูจี ชนะการเลือกตั้งและสามารถก่อตั้งรัฐบาลพลเรือนเป็นครั้งแรกโดยมี ถิ่น จอ เป็นประธานาธิบดี และเป็นรัฐบาลพลเรือนครั้งแรกในรอบหลายทศวรรษ ก่อนหน้านั้นรัฐบาลทหารมีการแก้รัฐธรรมนูญ ให้ 25% ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภาต้องมาจากการแต่งตั้งของทหารซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่ทหารเริ่มลดบทบาททางการเมืองลง เมื่อปี 2020 ครบวาระ 5 ปี การดำรงตำแหน่งของพรรค NLD ในฐานะพรรครัฐบาลจึงได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป และพรรค NLD ก็ชนะการเลือกตั้งอีกครั้ง ได้ที่นั่งในสภา 396 ที่นั่ง ส่วนพรรค USDP ของทหารได้ที่นั่งในสภาเพียง 33 จาก 476 ที่นั่ง จึงเป็นเหตุให้กองทัพนำโดย

นายพลมิน อ่อง หล่าย ใช้อ้างเพื่อเข้ายึดอำนาจและประกาศภาวะฉุกเฉินโดยเหตุผลเรื่องของ “การทุจริตการเลือกตั้ง” เป็นการปิดฉากระบอบประชาธิปไตยในเมียนมาอีกครั้ง ทว่าการรัฐประหารในครั้งนี้ไม่ได้ง่ายเหมือนที่ผ่านมา กองทัพต้องเผชิญกับการประท้วงต่อต้านจากขบวนการนักศึกษา ประชาชน และกลุ่มเคลื่อนไหวต่างๆ ตั้งแต่ ปี 2021 เรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน อีกทั้งยังมีการจัดตั้งรัฐบาลเอกภาพแห่งชาติ (National Unity Government : NUG) ประกาศยุทธศาสตร์ป้องกันประชาชนและให้มีการทำสงครามประชาชนล้มรัฐบาลทหาร อันเป็นความพยายามในการที่จะรักษาไว้ซึ่งอำนาจของรัฐบาลพลเรือนที่ถูกกองทัพยึดอำนาจ สมาชิกส่วนใหญ่เป็นคณะรัฐบาลที่ชนะการเลือกตั้งประกอบกับผู้แทนจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ การจัดตั้งรัฐบาลเอกภาพแห่งชาติเป็นความพยายามเพื่อแสดงให้เห็นประชาชนภายในประเทศและนานาชาติเห็นว่าพวกเขาต่างหากเป็นผู้มีอำนาจทางการเมืองที่ถูกต้อง และชอบธรรม

จะเห็นได้ว่า ห้วงเวลาที่มีการเปลี่ยนผ่านจากระบอบทหารสู่การเป็นรัฐบาลที่มีพลเรือนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ทำให้กลุ่มคนชายขอบมีสิทธิมีเสียงที่สามารถแสดงออกถึงอัตลักษณ์และตัวตนได้มากขึ้น ก่อนหน้านี้นี้กลุ่ม LGBTQ เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ถูกกดทับความเป็นมนุษย์ภายใต้กฎหมายและจารีตประเพณี อาทิ เช่น กลุ่ม LGBTQ ไม่สามารถเปิดเผยตัวตนที่แท้จริงให้ครอบครัวหรือสังคมรับรู้ บางคนถูกบังคับให้แต่งงานเพราะเชื่อว่าจะกลับมาเป็นผู้หญิงผู้ชายตามเพศสถานะ เป็นที่น่าสังเกตว่าการเคลื่อนไหวของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาเกิดขึ้นหลังจากการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองของประเทศ สถาบันทางการเมืองและกฎหมายในเมียนมาเริ่มมีการเคลื่อนไหวมากขึ้นหลังปี 2010 ที่รัฐบาลทหารจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป มีหลายพรรคการเมืองเข้าร่วม ความเป็นอิสระทางการเมืองเป็นโอกาสที่ดีของการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของกลุ่ม LGBTQ

และกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เห็นได้จากการเป็นอิสระในการแสดงความคิดเห็น สิทธิทางการเมือง การพูดในพื้นที่สาธารณะ การเรียกร้องสิทธิในการแสดงออก และการจัดตั้งองค์กรเพื่อสิทธิเสรีภาพของกลุ่ม LGBTQ อีกทั้งในห้วงเวลาแห่งประชาธิปไตยสั้นๆ ในเมียนมานั้น ได้มีองค์กรเคลื่อนไหวของท้องถิ่นอย่าง Colors Rainbow ก็มีความพยายามในการรายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชนในกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ และองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิมนุษยชนที่เป็นเครือข่ายระหว่างประเทศ อย่าง Outright Action International ก็พยายามทำงานขับเคลื่อนสิทธิให้แก่กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ มีบทบาทเพื่อพัฒนาสิทธิของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ หรือ ILGA เป็นองค์กรภาคเอกชนที่เคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของกลุ่ม LGBTQ และพบว่ากลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในเมียนมาถูกจับในข้อหาต่างๆ จำนวนมากโดยไม่ชอบธรรม ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าการเป็นประชาธิปไตยเพียงช่วงสั้นๆ ได้ทำให้สิทธิและตัวตนของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในเมียนมาแบ่งบานขึ้นมาก มีความพยายามในการสร้างตัวตน เรียกร้องให้มีการยกเลิกกฎหมายมาตรา 377 มีการจัดทำรายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชนออกสู่สายตาประชาชาติ ดังนั้น การต่อสู้ทางการเมืองในเมียนมาหลังจากการยึดอำนาจของทหารในปี 2021 จึงเป็นการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลของกลุ่มชายขอบต่างๆ รวมทั้งกลุ่ม LGBTQ ควบคู่ไปกับการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย เพราะประชาธิปไตยเป็นหนทางในการเปิดเสรีภาพในการแสดงออกและตัวตนของพวกเขาและเธอ (Chua & Gilbert, 2015, pp. 1-28)

ค่านิยมและสถานะของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมา

หากกล่าวถึงการเมืองของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศนั้น พบว่าในปัจจุบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีเพียง 4 ประเทศเท่านั้นที่มีกฎหมายระบุชัดเจนว่า

การเป็นรักเพศเดียวกันเป็นเรื่องผิดกฎหมาย คือ สิงคโปร์ มาเลเซีย เมียนมา และบรูไน การที่ประเทศดังกล่าวซึ่งมีศาสนาและวัฒนธรรมแตกต่างกัน มีการใช้กฎหมายเพื่อกีดกันคนรักเพศเดียวกันนั้น ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าศาสนาไม่ได้เป็นปัจจัยหลักหรือเงื่อนไขในการกีดกัน แต่สิ่งหนึ่งที่เหมือนกันคือทั้ง 4 ประเทศข้างต้นได้รับมรดกกฎหมายต่อต้านคนรักเพศเดียวกันจากเจ้าอาณานิคมอังกฤษ แม้ว่าหลังจากประกาศเอกราชจะยกเลิกกฎหมายดังกล่าว แต่ทั้ง 4 ประเทศก็ยังไม่มีการยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายดังกล่าว ประเด็นดังกล่าวสามารถอธิบายถึงกรอบคิดจารีตประเพณีเกี่ยวกับครอบครัวและการผสมผสานความคิดเข้ากับลัทธิการสร้างชาติและระบอบเผด็จการที่พยายามลดพื้นที่สิทธิเสรีภาพภายในประเทศได้ (Thant, 2017, pp. 14-16)

เมียนมาเป็นประเทศที่มีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ ไม่นิยามให้ผู้ชายไม่แท้บวชเป็นพระจะเห็นได้ว่าพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อคนพม่าตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ดังนั้นจึงมองผู้ชายที่ไม่ใช่ชายว่าเป็นคนป่วยต้องได้รับการรักษา การเป็นสังคมพุทธศาสนาที่เคร่งครัดและความเชื่อในเรื่องกรรมและการกลับชาติมาเกิด การเป็นรักเพศเดียวกันจึงถูกมองว่าเป็นเพียงกรรมหนึ่งของชีวิต เป็นเพียงความผิดปกติก่เกิดจากกรรมของชาติที่แล้ว กล่าวได้ว่า พฤติกรรมทางเพศเป็นสิ่งที่เกิดจากความบกพร่องตั้งแต่เกิด โดยปัจจุบันนี้สังคมเมียนมาได้มีการจัดกลุ่ม LGBTQ ออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) กลุ่มเปิด (open - apwint) เป็นกลุ่มที่แสดงตัวตนต่อสาธารณะเป็นผู้ชาย แต่จิตใจภายในเป็นผู้หญิง ซึ่งคำว่า apwint เป็นการอธิบายถึงกลุ่มคนที่เป้นเพศชายแต่กำเนิด และชอบทำตัวเป็นผู้หญิง หากเปรียบเทียบกับไทยน่าจะหมายถึงกลุ่มกะเทยที่นิยมแต่งกายเป็นหญิงอย่างเปิดเผย 2) กลุ่มปิด (hidars - apon) ร่างกายเป็นชายแต่มีอัตลักษณ์ทางเพศเป็นหญิงแต่แสดงออกเป็นชาย หากเปรียบเทียบกับไทยน่าจะ

หมายถึงกลุ่มเกย์ (gay) และ 3) กลุ่ม guy (thu nge) ร่างกายเป็นชาย แต่สามารถมีความสัมพันธ์ทางเพศกับกลุ่ม open และ hiders รวมทั้งผู้หญิง หมายถึงกลุ่มที่มีรสนิยมชื่นชอบทั้งเพศหญิงและชาย หรือกลุ่มไบเซ็กชวล (Bisexual) (Rappaport & Burrows, 2023, online) นอกจากนี้ยังมีคำเรียกอย่าง “achau” เป็นคำเรียกผู้หญิงข้ามเพศ เกย์ รวมไปถึงกลุ่ม LGBTQ ในภาษาพม่า คำดังกล่าวแปลว่า “แห้ง” โดยใช้อธิบายบางอย่างที่ถูกทำให้แห้ง เช่น ผมเปียกหลังอาบน้ำ หรือการทำให้ปลาแห้ง แต่เมื่อนำมาใช้เรียกคน ความแห้งนั้นแสดงให้เห็นถึงการขาดแคลนความหล่อลื่น ซึ่งรวมไปถึงการมีเพศสัมพันธ์ทางทวารหนัก หรืออาจหมายถึงความแห้งของสเปิร์ม ซึ่งแสดงถึงความไม่เป็นเพศชายที่สมบูรณ์ (Thant, 2017, pp. 4- 6) แต่ปัจจุบันสังคมเมืองของเมียนมา เริ่มมีการใช้คำว่า “homo” มากขึ้น และได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น โดยใช้เรียกกลุ่มชายรักชาย เป็นคำที่ได้รับอิทธิพลจากสื่อสมัยใหม่ แต่ยังจำกัดความนิยมเฉพาะคนในเขตเมือง (Chua & Gilbert, 2015, pp. 1-28) จากคำจำกัดความต่างๆ ที่ถูกนิยามให้แก่กลุ่มรักเพศเดียวกันในเมียนมานั้นแสดงให้เห็นถึงการไม่ยอมรับตัวตนที่แท้จริง เป็นการเยาะเย้ยถากถางถึงอัตลักษณ์ทางเพศของกลุ่ม LGBTQ ดังนั้นจึงเห็นถึงการต่อสู้ของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาตลอดในเรื่องของคำเรียกพวกเขาและเธอ ซึ่งองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทในการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิเสรีภาพคือ กลุ่ม Colors Rainbow เป็นองค์กรแรกที่เคลื่อนไหวเพื่อสิทธิกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมา แรกเริ่มคือ องค์กรเพื่อให้ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน (Human Rights Education Institute of Burma) ต่อมาในปี 2007 ได้เติบโตจนกลายเป็นองค์กรที่เคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ภารกิจหลักคือการสร้างความตระหนัก ทางการศึกษา การปฏิรูปกฎหมาย และการคุ้มครองทางกฎหมายให้เกิดแก่กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ หลังจากทหารยึดอำนาจทำให้

องค์กรเพื่อสิทธิมนุษยชนต่างๆ ต้องย้ายไปทำงานที่ประเทศไทย รวมถึงกลุ่ม Colors Rainbow ด้วยเช่นกัน ในปี 2016 สหรัฐอเมริกาได้จัดงานไพรด์ (Pride) จึงได้เชิญตัวแทนจากกลุ่ม Colors Rainbow ซึ่งตัวแทนของกลุ่มบอกว่าไม่ต้องการจะแปลคำว่า LGBTQ เป็นภาษาพม่า เพราะคำในภาษาพม่ามีแต่ความก้าวร้าวและสร้างความเจ็บปวดให้แก่กลุ่ม LGBTQ จึงยินดีที่จะใช้คำว่า LGBTQ ในภาษาอังกฤษต่อไปในการนิยามตัวตนของพวกเขาและเธอ (Thant, 2017, pp. 13 - 29) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าแม้แต่คำนิยามถึงตัวตนของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศยังเป็นเรื่องที่มีการถกเถียงและคำเรียกส่วนใหญ่เต็มไปด้วยการเยาะเย้ยถากถาง ไม่ได้ยอมรับตัวตนที่แท้จริงของกลุ่ม จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในเมียนมาต้องลุกขึ้นมาต่อสู้ตั้งแต่คำนิยามไปจนถึงสิทธิในเรื่องต่างๆ (Naujoks & Ko, 2018, online)

อัตลักษณ์ทางสังคมและการเมืองของกลุ่ม LGBTQ

เป็นที่ทราบกันว่า เมียนมามีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ แต่ภายใต้ร่มเงาของพุทธศาสนานั้น คนเมียนมายังมีความเชื่อเรื่องผี หรือที่รู้จักกันในชื่อ “นัด” คนเมียนมามีความเชื่อว่านัดจะช่วยปกป้องและรักษาความเจ็บป่วย และมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนเมียนมาตั้งแต่เกิด แต่งาน ทำงาน ไปจนถึงตาย เมลฟอร์ด สไปโร (Melford Spiro) (ปราณี วงศ์เทศ, 2562, น. 95-101) นักมานุษยวิทยาที่ศึกษาเกี่ยวกับเมียนมา ได้อธิบายว่า ผีนัด คืออำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ นัดเป็นผีที่มีฐานะกึ่งเทพกึ่งผี แต่สูงกว่าผีทั่วไป ทั้งชายและหญิงชาวเมียนมายอมรับว่า ผู้หญิงและกลุ่ม LGBTQ จะเกี่ยวข้องกับผีนัด ผีนัด โดยเฉพาะกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศค่อนข้างจะมีบทบาทในการทำหน้าที่เป็นร่างทรงเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับนัด ซึ่งเป็นพื้นที่เดียวในเมียนมาที่กลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศได้รับการยอมรับ ซึ่งชาวเมียนมา

อธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ว่า กลุ่มความหลากหลายทางเพศจะมีพลังที่เหนือกว่าคนปกติทั่วไป

แม้ว่าสถานะของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาจะไม่ถูกยอมรับ ถูกทำให้ไม่มีตัวตนในสังคม มีการปรากฏตัวน้อยมากในพื้นที่สาธารณะ เพราะถูกมองว่าผิดจารีตประเพณี แต่กลับมีสถานะเดียวที่ได้รับการยอมรับคือ สถานะร่างทรงเจ้า หรือที่เรียกว่า “นัตกะดอว์” (Nat Kadaws) โดยทุกปีจะมีเทศกาลทรงเจ้าของเมืองต้องปะโยง โดยสมาชิกเกินกว่า 90% เป็นกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศโดยเฉพาะกลุ่มหญิงข้ามเพศและกลุ่มเกย์ ซึ่งทำหน้าที่เป็นคนทรงเจ้า จนถูกขนานนามว่า “เทศกาลชาวเกย์” เพราะคนเมียนมาเชื่อว่าร่างทรงที่เป็นกลุ่มเพศทางเลือกจะมีพลังสูงกว่าเพศหญิงหรือชาย เนื่องจากกลุ่มเพศทางเลือกไม่ใช่หญิงและชาย จึงทำให้ร่างทรงที่เป็นกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศเพิ่มมากขึ้นตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา (กฤติธิ์ ศรีเกตุ, 2564, น. 1820 - 1839)

นัตกะดอว์ถือว่าเป็นร่างทรงที่ได้รับการเคารพนับถือ และยังสร้างความบันเทิงโดยทำหน้าที่ในการส่งสารระหว่างเทพและมนุษย์ ภาพของนัตกะดอว์ มักเป็นกะเทยหรือผู้หญิงข้ามเพศ เพราะคนพม่าเชื่อว่าพลังอำนาจมากกว่าคนปกติทั่วไป ตำแหน่งนัตกะดอว์เป็นตำแหน่งของอำนาจและศักดิ์ศรีที่ได้รับการยอมรับในสังคม ทุกปีจะมีการเฉลิมฉลองของกลุ่มนัตกะดอว์ ดังนั้นพื้นที่ของนัตกะดอว์จึงกลายเป็นพื้นที่ที่แสดงตัวตนของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาที่ยิ่งใหญ่และได้รับการยอมรับจากสังคม บทบาทของนัตกะดอว์ได้ข้ามผ่านเส้นเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ที่สะท้อนถึงหลักการประชาธิปไตยที่ยอมรับความแตกต่างหลากหลายในสังคมเมียนมาที่เกิดจากพื้นที่เล็กๆ ของสังคมผ่านความเชื่อดั้งเดิม ความเชื่อเรื่องนัตในเมียนมามีมาก่อนการเข้ามาของศาสนาพุทธ เพราะศาสนาพุทธเข้ามามีอิทธิพลใน

เมียนมาตั้งแต่ปี 1056 ดังนั้นความเชื่อเรื่องนัตจึงยังคงฝังแน่นในความเชื่อของคนพม่า ก่อนหน้านี้ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นร่างทรงติดต่อระหว่างเทพกับมนุษย์ คือผู้หญิง แต่ต่อมากลายเป็นกลุ่มผู้หญิงข้ามเพศและกลุ่มกะเทย เพราะเชื่อว่ามีพลังอำนาจมากกว่าเพศหญิง และคนส่วนใหญ่มีความศรัทธาในนัตกะดอว์ที่เป็นผู้หญิงข้ามเพศและกลุ่มกะเทยมากกว่า จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ร่างทรงที่เป็นคนข้ามเพศได้รับความนิยม (Thant, 2017, pp. 23-25) ดังนั้นพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตในเมียนมา จึงเป็นพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองในฐานะพื้นที่ของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ผ่านกระบวนการต่อสู้ต่อรองโดยกลุ่มนัตกะดอว์ได้สร้างพลังศรัทธาให้เกิดขึ้นในตัวคนที่แท้จริงของพวกเขาและเธอโดยผ่านการทำหน้าที่เป็นนัตกะดอว์ จนทำให้ผู้คนยอมรับในตัวพวกเขาและเธอ ลักษณะดังกล่าวสะท้อนหลักการของระบอบประชาธิปไตยที่เน้นเรื่องของการยอมรับความแตกต่างหลากหลายภายในสังคมโดยเฉพาะกลุ่ม LGBTQ ที่มีตัวตนในพื้นที่ของการทำหน้าที่เป็นนัตกะดอว์

วัฒนธรรมการกดขี่และกีดกันกลุ่ม LGBTQ ในสังคมเมียนมามีมากกว่า 50 ปีภายใต้การปกครองของเผด็จการทหารผ่านการใช้กฎหมาย เพราะปัจจุบันเมียนมายังมีการบังคับใช้ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 377 เป็นสิ่งที่ตกทอดมาตั้งแต่ยุคอาณานิคมอังกฤษ โดยมีการบังคับใช้ครั้งแรกในปี 1861 ระบุว่ากระทำความสัมพันธ์ทางเพศแบบผิดธรรมชาติเป็นการก่ออาชญากรรมและผู้ที่กระทำความผิดจะถูกลงโทษจำคุกไม่เกิน 10 ปี กฎหมายมาตราดังกล่าวเปิดช่องให้ตำรวจสามารถจับกุม คุกคามและข่มขู่ จึงทำให้กลุ่ม LGBTQ ถูกทำทารุณผ่านการใช้กฎหมายของรัฐ และไม่ได้รับการปกป้องจากระบบยุติธรรม

มาตรา 377 แห่งประมวลกฎหมายอาญาห้ามมิให้มีการเล่นสวาทไม่ว่าเพศตรงข้ามหรือรักเพศเดียวกัน นอกจากต้องจ่ายค่าปรับแล้วนั้น โทษที่กำหนดยังมี

โทษจำคุกสิบปีถึงตลอดชีวิต (ใจ อึ้งภากรณ์, 2552, น. 243-249) แม้ว่าจะไม่ได้บังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดก็ตาม%๐แต่ในปี 2001 กลุ่มผู้พลัดถิ่นแนวร่วมประชาธิปไตยนักเรียนพม่าทั้งหมดได้ลงมติให้ยกเลิกกฎหมายดังกล่าว แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในขณะนั้นเนื่องจากบรรยากาศทางการเมืองที่คุกรุ่นมีการต่อต้านรัฐบาลทหาร จนกระทั่งในปี 2013 อองซานซูจี ผู้นำฝ่ายค้านในขณะนั้นได้เรียกร้องให้คนในประเทศยุติการเกลียดกลัวกลุ่มรักเพศเดียวกัน โดยระบุว่า การเกลียดกลัวกลุ่มรักเพศเดียวกันถือเป็นการขัดขวางความพยายามในการต่อสู้กับโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในเมียนมา แต่หลังจากที่พรรคของออง ซาน ซูจี เข้ามาบริหารประเทศในปี 2015 ก็ไม่ได้ดำเนินการเพื่อปรับแก้ไขหรือยกเลิกกฎหมายฉบับดังกล่าว กลุ่ม LGBTQ ยังคงตกเป็นเป้าหมายการกดขี่ภายใต้สิ่งที่เรียกว่า “กฎหมายเงา” หรือ “กฎหมายความมืด” ในมาตรา 35(c) ของพระราชบัญญัติตำรวจ ซึ่งอนุญาตให้ตำรวจสามารถกักตัวใครก็ตามที่พวกเขาพิจารณาว่ามีพฤติกรรมน่าสงสัยหลังพระอาทิตย์ตกดิน

นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติอื่นๆ ของประมวลกฎหมายอาญาที่สามารถใช้กับกลุ่ม LGBTQ ได้เช่นกัน อาทิ

มาตรา 269 และ 270 กำหนดให้บุคคลที่ทำการแพร่โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์โดยประมาทถือเป็นความผิดทางอาญา

มาตรา 292, 293 และ 294 การทำ ขาย หรือ แจกจ่ายเนื้อหาหรือเพลงที่มีเนื้อหาลามกอนาจารแก่ผู้ใหญ่หรือผู้เยาว์ รวมถึงการมีส่วนร่วมในการกระทำที่ลามกอนาจารในที่สาธารณะถือเป็นอาชญากรรม

มาตรา 372 ห้ามซื้อหรือขายโสเภณีที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปี

มาตรา 377 ห้ามมีเพศสัมพันธ์ทางเพศกับผู้ชาย

ผู้หญิง หรือสัตว์ใดๆ จะมีโทษจำคุกไม่ต่ำกว่า 2 ปี และอาจขยายได้ถึง 10 ปี และต้องระวางโทษปรับไม่น้อยกว่าสิริ้อยรูป และอาจขยายได้ถึงหนึ่งพันรูป (สกุลเงินเป็นรูป เนื่องจากเป็นกฎหมายที่ใช้มาตั้งแต่ยุคอาณานิคมอังกฤษ เจ้าอาณานิคมอังกฤษริเริ่มใช้กฎหมายดังกล่าวในอินเดียในขณะนั้นมีสกุลเงินเป็นรูป และหลังจากนั้นนำมาใช้ในประเทศเมียนมา จึงทำให้บทบัญญัติในกฎหมายยังยึดแบบฉบับเดิม)

มาตรา 469 ห้ามมิให้ประกอบพิธีสมรสใดๆ ที่มีใช้การสมรสโดยชอบด้วยกฎหมาย

มาตรา 5(j) แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยเหตุฉุกเฉิน ห้ามกระทำการสิ่งใดที่อาจส่งผลกระทบต่อศีลธรรมของบุคคล สังคม หรือสาธารณชนในทางลบ (Hlaaing & Fishbein, 2021, online)

กฎหมายและสิทธิมนุษยชนในเรื่องรสนิยมทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศยังมีอิทธิพลในหลายประเทศทั่วโลก เมียนมาเป็นประเทศหนึ่งที่ยังมีกฎหมายควบคุมเรื่องรสนิยมทางเพศ การละเมิดสิทธิมนุษยชนในนามของศาสนาและกฎหมายยังปรากฏให้เห็นในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะเรื่องความ

ไม่เท่าเทียมทางเพศ การลงโทษคนรักเพศเดียวกัน ในหลายประเทศที่เคร่งศาสนาด้วยการเขียน จำคุก กระทั่งประหารชีวิต ล้วนแต่เป็นการแสดงออกในนามศาสนาที่มีมาตรฐานทางศีลธรรมต่ำกว่าหลักสิทธิมนุษยชนทั้งสิ้น วิถีทางเพศ (sexual orientation) และอัตลักษณ์ทางเพศ (Gender Identity) เป็นส่วนสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพศ (sex) เดิมถูกเข้าใจว่าเป็นเรื่องชีวภาพเท่านั้น แต่เมื่อมนุษย์มีความรู้สึกหรืออัตลักษณ์หรือความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่เหมือนกับเพศกำเนิด จึงเกิดคำว่า “เพศสถานะ” (gender) และมีแนวความคิดที่เอื้อต่อความหลากหลายทางเพศมากขึ้น จึงเกิดคำว่า “ทางเลือกหรือวิถีทางเพศ” (sexual orientation)

กล่าวคือ บุคคลอาจมีความสนใจทางเพศต่อเพศเดียวกัน (homosexual) หรือต่างเพศ (heterosexual) ก็ได้ (เกษดาวัน เพิ่มพูล, พลัฏฐ์ ศุภาหาร และกันตพัฒน์ วงศ์สินอุดม, 2563, น. 101-110) ดังนั้นแม้ว่าประเทศไทยมีบทบัญญัติทางกฎหมายที่ต่อต้านความสัมพันธ์ของคนเพศเดียวกันซึ่งได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายอังกฤษเดิมซึ่งเป็นมรดกตกทอดแต่กฎหมายดังกล่าวถูกนำมาใช้โดยรัฐบาลพม่าเองโดยอ้างอิงหลักศาสนาและจารีตวัฒนธรรมในการต่อต้านการมีอยู่ของกลุ่ม LGBTQ ในสังคม

เรื่องเพศวิถี หรือรสนิยมทางเพศมักถูกมองว่าเป็นเรื่องส่วนตัว ไม่เกี่ยวกับการเมือง แต่จริงๆ แล้วรัฐได้เข้ามามีส่วนควบคุมกำหนดกฎเกณฑ์เรื่องเพศวิถีอัตลักษณ์ทางเพศของปัจเจกในทุกมิติ กฎหมายที่ให้การคุ้มครองสิทธิของกลุ่ม LGBTQ ล้วนมาจากสังคมประชาธิปไตย จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้กลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาออกมาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียกร้องประชาธิปไตย เพราะเป้าหมายของประชาธิปไตย คือ ความเท่าเทียมและสิทธิความหลากหลายทางเพศก็เป็นส่วนหนึ่งของความเท่าเทียมในสังคมประชาธิปไตย เพราะเหตุนี้การเป็นประชาธิปไตยจึงมีความสำคัญต่อกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมา เพราะประชาธิปไตยคือ เครื่องมือที่ดีที่สุดของการก่อร่างสร้างสิทธิให้แก่กลุ่ม LGBTQ ทั้งในระบบศาลระบบพรรคการเมือง การถูกยอมรับ การใช้ชีวิตได้อย่างเปิดเผยต่ออัตลักษณ์ทางเพศที่เลือกแล้ว

การเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่ม LGBTQ

ความเท่าเทียมทางเพศในเมียนมาสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางการเมือง เช่น ค่านิยมแบบจารีต อำนาจนิยม และประชาธิปไตย เมียนมายังพบปัญหาเรื่องสิทธิของผู้หญิงและเพศสถานะที่เท่าเทียมกัน การเลือกตั้งในปี 2010 ทำให้เกิดกระแสประชาธิปไตยและความหวัง

ของนักวิชาการ นักกิจกรรมที่ต้องการพัฒนาและความก้าวหน้าของสิทธิต่างๆ การขึ้นมามีอำนาจขององซาน ซูจี ถือว่าเป็นความหวังในเรื่องของสิทธิผู้หญิงและเพศสถานะอื่นๆ เนื่องจากก่อนหน้านี้สิทธิของผู้หญิงและกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาค่อนข้างต่ำ เมียนมาเป็นสังคมชายเป็นใหญ่ทั้งในบริบทครอบครัว การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ผสมรวมกับความเชื่อทางศาสนาและยังเป็นสังคมที่มีความเชื่อเรื่องพุทธศาสนาที่ค่อนข้างเข้มแข็ง จนกระทั่งเกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี 2010 ทำให้เกิดความก้าวหน้าทางเพศสถานะเพราะความเชื่อมโยงระหว่างความเท่าเทียมทางเพศและประชาธิปไตยเป็นสิ่งเดียวกัน (Htun & Jensenius, 2020, pp. 1-37) ดังนั้นการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองสู่ความเป็นประชาธิปไตยได้ถูกนำไปสู่ความเท่าเทียมทางเพศที่มากขึ้นในสังคมเมียนมาด้วยเช่นกันเพราะทำให้สถานะของกลุ่ม LGBTQ ดีขึ้น จึงเป็นการยืนยันว่าบทบาททางเพศแบบจารีตนิยมที่ถูกกดทับอยู่นั้นเป็นผลจากความอ่อนแอของการเป็นประชาธิปไตยในประเทศที่นำไปสู่ความไม่เท่าเทียมทางเพศด้วยเช่นกัน

จากแนวคิดที่มองว่าผู้หญิงกับผู้ชายไม่เท่าเทียมกันมาจากความคิดที่มองว่าผู้ชายมีสิ่งที่เรียกว่า “hpon” หรือ จิตวิญญาณที่มีพลัง แต่ผู้หญิงไม่มีสิ่งนี้ จึงถูกจัดให้มีสถานะที่ด้อยกว่า คนพม่าส่วนใหญ่เชื่อเรื่องจิตวิญญาณผู้หญิงไม่สามารถมีจิตวิญญาณที่มีพลังได้เนื่องจากผู้หญิงมีประจำเดือนและต้องให้กำเนิดเด็ก ด้วยเหตุนี้ผู้หญิงจึงถูกจัดให้มีสถานะที่ต่ำกว่าผู้ชาย จะเห็นได้ว่าการต่อสู้ทางการเมืองของคนเมียนมาหลังเกิดการรัฐประหารในปี 2021 คือ การที่ประชาชนนำผ้าถุงผู้หญิงมาเป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับกองทัพเมียนมา เพราะผู้ชายเมียนมาเชื่อว่าของใช้ของผู้หญิงโดยเฉพาะผ้าถุงเป็นสิ่งที่ต่ำ อาจทำให้จิตวิญญาณของผู้ชายเสื่อมได้ (ลาราวีเวน, 2564, ออนไลน์)

สำหรับกรณีของกลุ่ม LGBTQ เริ่มมีตัวตนมากขึ้น

หลังการปฏิรูปทางการเมืองในปี 2011 มีการอนุญาตให้มีการจัดทำนิตยสาร 3 เดือนครั้ง โดยนำเสนอเรื่องราวของกลุ่มหลากหลายทางเพศและการดูแลสุขภาพเป็นต้น ภายใต้การดูแลขององค์กร Colors Rainbow จะเห็นได้ว่าการปรากฏตัวของกลุ่ม LGBTQ ในพื้นที่สาธารณะเริ่มชัดเจนมากขึ้นหลังรัฐบาลทหารยินยอมให้มีการปฏิรูปการเมืองเป็นประชาธิปไตยในช่วงปี 2011 เป็นต้นมา แม้จะมีความผิดทางอาญาที่ยังบังคับใช้กับกลุ่ม LGBTQ แต่เมื่อมีการปฏิรูปทางการเมือง กลุ่ม LGBTQ ก็สามารถแสดงตัวตนได้อย่างอิสระมากขึ้น โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ เช่น ย่างกุ้งและมัณฑะเลย์ แม้ว่า จะไม่ได้รับอนุญาตอย่างถูกต้องตามกฎหมายที่จะ แต่งงาน แต่เสรีภาพของสื่อที่เพิ่มขึ้นช่วยให้เรื่องราวของ ชุมชนของกลุ่มรักเพศเดียวกันเป็นที่รับรู้ในพื้นที่ สาธารณะมากขึ้น

ในปี 2013 รัฐบาลได้อนุญาตให้มีการจัดงานวันยุติ การเกลียดกลัวรักเพศเดียวกันเป็นครั้งแรก ถือเป็น สัญญาณอันดีถึงการเป็นอิสระเสรีและการมีตัวตน ของกลุ่ม LGBTQ ในพื้นที่สาธารณะ ในปี 2014 มีการแต่งงานของคู่รักเพศเดียวกันชายชายเกิดขึ้น ครั้งแรกในเมียนมา นอกจากนี้การเปิดเสรีด้านสื่อทำให้เกิดชุมชน LGBTQ และมีคู่รักอยู่กันอย่างอิสระมากขึ้น ยิ่งกว่านั้นคือการมีภาพยนตร์ LGBTQ ครั้งแรก คือ เรื่อง The Gemini ในปี 2016 ถือเป็นสัญญาณที่ดี ที่มาพร้อมกับพัฒนาการทางประชาธิปไตยในเมียนมา

ปรากฏการณ์ที่สำคัญเกิดขึ้นในการเลือกตั้งปี 2020 มีพรรคการเมืองส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งที่เป็นเกย์ครั้งแรก คือ “มโย มิน ทุน” สมาชิกพรรค PPP (People’s Pioneer Party) ซึ่งเป็นพรรคใหม่ที่มาจากกลุ่มคนที่แยกตัวออกจากพรรคสันนิบาตชาติเพื่อประชาธิปไตย ขององซานซูจีซึ่งเป็นพรรครัฐบาลในขณะนั้น พรรค PPP เป็นพรรคการเมืองใหม่ที่เพิ่งประกาศก่อตั้ง อย่างเป็นทางการเมื่อปี 2019 โดยเป็นพรรคการเมือง ที่นำโดย เตตเตตคาย (Thet Thet Khine) นักการเมือง

หญิงและนักธุรกิจผู้มีอิทธิพลคนหนึ่งผู้เป็นเจ้าของบริษัท ทองและเพชรพลอยหลายบริษัท โดยมีการส่งตัวแทน ลงเลือกตั้งในครั้งนี้นี้น่ากว่า 200 เขต ทั้งในส่วนกลาง และในระดับท้องถิ่น ซึ่งมโย มิน ทุนก็เป็นหนึ่งในนั้น มโย มิน ทุนบอกว่าสิ่งที่เกิดขึ้นกับพวกเขาไม่เป็นไปตาม กระบวนการกฎหมายและเขามองว่าการที่จะเข้าไปเป็น ผู้แทนที่เป็นชาว LGBTQ ในรัฐสภาจะสามารถปกป้อง กลุ่มรักเพศเดียวกันได้โดยไม่ต้องพึ่งพาแค่คนมีอำนาจ เพียงคนเดียว (ประชาไท, 2563, ออนไลน์)

มโย มิน ทุนมีเป้าหมายเพื่อต้องการชิงที่นั่งสภาจาก เขตมัณฑะเลย์ซึ่งเป็นเมืองใหญ่อันดับสองรองจากย่างกุ้ง มีประชาชน 1.2 ล้านคน มโย มิน ทุนมีอาชีพเป็นนักจัด ดอกไม้และผู้ดูแลจัดงานแต่งงาน ประเด็นที่เขาต้องการ นำเสนอ คือการคุ้มครองสิทธิของชุมชนชาว LGBTQ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนรักเพศเดียวกันหรือคนข้ามเพศ ในเมียนมายังคงมีปัญหาที่เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้กำลังจับกุม อย่างไม่มีเหตุให้ต้องจับกุมและใช้กำลังทำร้ายร่างกาย บุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศเหล่านี้ นอกจากนี้ พรรค PPP ของเตตเตตคายแล้วนั้น ยังมีอีกหลาย พรรคการเมืองที่มีการนำเสนอนโยบายเกี่ยวกับ LGBTQ รวมทั้งพรรค NLD และพรรค USDP ด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้กลุ่ม LGBTQ จึงคาดหวังถึงตัวตนของพวกเขา และเธอในพื้นที่สาธารณะที่มากขึ้น พร้อมกับสิทธิทาง กฎหมาย และการยกเลิกมาตรา 377 แต่กลับกลายเป็น ว่าการรัฐประหารโดยกองทัพในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ปี 2021 เป็นการทำลายความหวังของกลุ่มผู้เรียกร้อง ประชาธิปไตยและเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของประชาชน ลงอย่างสิ้นเชิง เมียนมากลับไปสมทวนระบอบเผด็จการ ทหารเข้ามาบริหารประเทศอีกครั้ง แต่การรัฐประหาร ในครั้งนี้ไม่ได้ย่ำดั่งที่กองทัพคาดหวัง เพราะประชาชน จำนวนมากเข้าร่วมการประท้วงต่อต้านการยึดอำนาจ รวมทั้งกลุ่ม LGBTQ ด้วยเช่นกัน (ประชาไท, 2558, ออนไลน์)

จากการรัฐประหารของกองทัพในปี 2021 ปรากฏว่ามีกลุ่ม LGBTQ ได้เข้าร่วมประท้วงอย่างกว้างขวางและเมืองต่างๆ การประท้วงของกลุ่ม LGBTQ ไม่ได้แยกสิทธิทางการเมืองกับสิทธิของกลุ่มออกจากกัน เนื่องจากกลุ่มผู้ประท้วงที่เป็น LGBTQ มองว่าการเรียกร้องความเท่าเทียมในสังคมประชาธิปไตย จะต้องไม่ลืมคนชายขอบของสังคม ซึ่งการเคลื่อนไหวในครั้งนี้ทำให้ได้ยินเสียงของกลุ่ม LGBTQ หลากหลายด้วยกัน เช่น “พวกเราเป็นกลุ่มเดียวกัน พวกเราไม่ได้แตกต่าง พวกเราจะเป็นหมุดหมายสำคัญของรุ่นต่อไป” “พวกเราเป็นมนุษย์และพวกเราเป็นพลเมือง แม้ว่าพวกเราไม่เคยถูกยอมรับในระบบแต่พวกเรากำลังพยายามทำให้ได้รับการยอมรับอย่างถูกต้อง” “เมื่อประชาธิปไตยหวนคืนสู่เมียนมา พวกเราจะได้รับรางวัลสำหรับการร่วมประท้วง โดยได้รับการยอมรับมากขึ้น แต่หากไม่เป็นเช่นนั้น พวกเราก็พร้อมที่จะต่อสู้เพื่อสิทธิของพวกเราต่อไป” “เราไม่ได้เรียกร้องสิทธิของ LGBTQ ในสถานการณ์ตอนนี้ เราแค่ต้องการแสดงให้เห็นว่าเรามีเป้าหมายเดียวเหมือนผู้ประท้วงคนอื่น” จากเสียงของกลุ่ม LGBTQ ข้างต้นแสดงให้เห็นว่ารัฐประหาร คือ การแซ่แซ่ความก้าวหน้าของทุกสิทธิมนุษยชน เหมือนไฟของความหวังว่าสิทธิมนุษยชนของทุกคนอย่างไม่เลือกเพศ กำลังเติบโตไปพร้อมกับกระบวนการเติบโตของประชาธิปไตย แต่ทหารกลับทำลายมันลงอีกครั้ง สิทธิของกลุ่ม LGBTQ เริ่มเบ่งบานมากขึ้นในช่วงที่เมียนมามีระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยในช่วงปี 2011 – 2015 ซึ่งทำให้กลุ่ม LGBTQ มีตัวตนมากขึ้นในสังคม แม้ว่าต้องเผชิญกับความท้าทายทางกฎหมายและทางสังคมที่กลุ่มอื่นไม่เคยประสบ อัตลักษณ์ทางเพศที่ไม่ได้รับการยอมรับจากรัฐ แต่การเปลี่ยนไปสู่ระบอบประชาธิปไตยในปี 2011 ทำให้ประชาชนมีเสรีภาพมากขึ้น กลุ่ม LGBTQ ได้รับการมองเห็นและการสนับสนุนจากคนในประเทศมากขึ้นซึ่งเป็นหมุดหมายที่ดี (Htun & Jensenius, 2020, pp. 1-37)

การเปรียบเทียบกับ การต่อสู้ของ LGBTQ ในไทย

จากการต่อสู้เพื่อสิทธิของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในเมียนมานั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องย้อนกลับมาพิจารณาการต่อสู้ของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศหรือ กลุ่ม LGBTQ ในประเทศไทยเพราะมีประเด็นในการต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยและสิทธิของกลุ่ม LGBTQ เช่นเดียวกัน พบว่ากลุ่ม LGBTQ ในไทยก็มีการลุกขึ้นมาต่อสู้ และแสดงตัวตนออกมาอย่างภาคภูมิใจว่าพวกเขาและเธอก็มีความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกับคนอื่น การต่อสู้เพื่อสิทธิ LGBTQ ในไทยไม่ใช่การต่อสู้อย่างโดดเดี่ยว แต่เป็นการต่อสู้ร่วมกันกับการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมืองอื่นๆ ร่วมอยู่ด้วย จะเห็นได้ว่าการต่อสู้ทางการเมืองในปัจจุบันนั้น มีกลุ่ม LGBTQ เข้าร่วมเรียกร้องทั้งสิทธิทางการเมืองที่ต้องเป็นประชาธิปไตย และสิทธิการยอมรับตัวตนของพวกเขาและเธอโดยการเสนอร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียม เพราะการได้มาซึ่งกฎหมายนั้นไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของสิทธิเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน การออกกฎหมายที่แยกออกมาหมายความว่ารัฐพยายามจะแบ่งแยกความสัมพันธ์ของชายหญิง ออกจากความสัมพันธ์ของคนรักเพศเดียวกัน ดังนั้นจึงไม่เป็นการสมควรที่จะเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะความแตกต่างเรื่องเพศ กลุ่ม LGBTQ เริ่มขับเคลื่อนการเคลื่อนไหวทั้งบริบททางการเมือง สังคม รวมทั้งกฎหมายมาโดยตลอด แม้ว่าไทยจะไม่มีกฎหมายลงโทษเช่นเดียวกับในเมียนมา แต่กฎหมายที่ยอมรับวิถีทางเพศก็ยังคงมีพัฒนาการในระดับต้นเท่านั้น จำเป็นที่จะต้องมีการคุ้มครองสิทธิของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศผ่านกฎหมาย ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาประเทศไทยได้มีพัฒนาการด้านกฎหมาย ส่งผลให้บทบัญญัติที่มีการเลือกปฏิบัติทางเพศได้รับการทบทวนแก้ไขเพื่อส่งเสริมการคุ้มครองกลุ่มคนที่มีความหลากหลายเพศ

ประเทศไทยอาจเปิดกว้างเรื่องความหลากหลายทางเพศมากกว่าเมียนมา เห็นได้จากพลังสังคมที่เรียกร้องให้มีกฎหมายการสมรสเท่าเทียม ให้สิทธิต่อคู่ชีวิตเพศเดียวกัน และให้การรับรองสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวอย่างเท่าเทียมในทุกเพศสถานะ อีกทั้งกลุ่ม LGBTQ ก็สามารถแสดงตัวตนในพื้นที่สาธารณะ โดยไม่มีบทลงโทษทางกฎหมาย แต่อย่างไรก็ตามการผ่านกฎหมายเพื่ออนุญาตให้มีการสมรสของเพศเดียวกันก็ยังไม่ได้รับการพิจารณา หากในทางกฎหมายยังไม่ยอมรับการคุ้มครองปกป้องสิทธิของกลุ่มรักเพศเดียวกันก็ยังคงจำกัดอยู่เช่นเดียวกัน เพราะกฎหมายเป็นสิ่งที่กำหนดแนวปฏิบัติและทัศนคติของเจ้าหน้าที่รัฐ รวมถึงคนในสังคมด้วยเช่นกัน การที่ไทยไม่มีกฎหมายกำหนดว่าการเป็นผู้มีความหลากหลายทางเพศเป็นความผิดทางอาญาเช่นเดียวกับเมียนมา แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าไทยเปิดกว้างได้อย่างเต็มภาคภูมิ เพราะกฎหมายในการรับรองสิทธิของกลุ่ม LGBTQ ก็ยังไม่อย่างชัดเจนยังเกิดกรณีการไม่ยอมรับกลุ่ม LGBTQ ให้เข้าทำงานในบางอาชีพ คู่รักเพศเดียวกันไม่ได้รับการรับรองสิทธิตามกฎหมาย ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยยังไม่ได้เปิดกว้างอย่างเต็มที่ แต่ปัญหาต่างๆ เหล่านี้จะสิ้นสุดลงหากมีกฎหมายออกมารองรับสิทธิของกลุ่ม LGBTQ ในประเทศไทย

นอกจากนี้ยังมีปัญหาทางการเมืองซึ่งเป็นอีกหนึ่งปัจจัยหลักที่ทำให้ความก้าวหน้าของสิทธิกลุ่ม LGBTQ ไม่เบ่งบานเต็มที่ กลุ่ม LGBTQ ในไทยจึงไม่อาจรอให้ประเทศไทยมีความเป็นประชาธิปไตยเต็มใบก่อนที่จะลุกขึ้นมาเรียกร้องสิทธิ การขับเคลื่อนสิทธิของตนจึงต้องดำเนินการทันทีไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลประชาธิปไตยหรือรัฐบาลเผด็จการ ซึ่งคล้ายคลึงกับกรณีของเมียนมา แม้ว่ากลุ่มการเคลื่อนไหวในไทยจะแตกออกเป็นฝ่ายต่างๆ แอบอิงตามแนวคิดทางการเมือง แต่ทุกฝ่ายก็มีเป้าหมายเดียวกันในเรื่องสิทธิตามกฎหมายที่พึงได้รับ การออกมาต่อสู้ร่วมกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของ

กลุ่ม LGBTQ ทั้งไทยและเมียนมา แสดงให้เห็นชัดเจนว่าพวกเขาและเธอเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นส่วนหนึ่งของพลังขับเคลื่อนทางการเมือง อีกทั้งการต่อสู้ของกลุ่ม LGBTQ ก็ไม่ได้เป็นการต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเองเท่านั้น แต่เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อความเป็นประชาธิปไตยที่จะทำให้มีพลังในการต่อสู้มากขึ้น

สรุปผลและอภิปรายผล

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ถึงอัตลักษณ์และสิทธิทางการเมืองของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาที่ปรากฏในพื้นที่ต่างๆ สามารถสรุปได้ดังนี้

ประการแรก อัตลักษณ์ที่ปรากฏชัดในความเชื่อเรื่องนัตกะดอร์ เป็นพื้นที่แรกและพื้นที่เดียวที่กลุ่ม LGBTQ ในเมียนมามีตัวตนและเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง ทั้งนี้เป็นเพราะคนพม่ามีความเชื่อเรื่องนัตในการช่วยปกป้องและรักษาความเจ็บป่วย อีกทั้งนัตยังมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนเมียนมาตั้งแต่เกิด ดำรงชีวิตไปจนถึงตาย ทั้งนี้บทบาทของ LGBTQ ในฐานะร่างทรงของนัตที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับนัตกลายเป็นพื้นที่เดียวที่ทำให้คนพม่ายอมรับตัวตนของกลุ่ม LGBTQ จะเห็นได้ว่าพื้นที่สาธารณะที่กลุ่ม LGBTQ สามารถแสดงตัวตนได้มีน้อยมาก สิ่งหนึ่งที่ปรากฏชัดเจนว่าเป็นอุปสรรคในการแสดงตัวตนและสิทธิของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาคือ กฎหมายมาตรา 377 ที่เป็นมรดกตกทอดมาตั้งแต่ยุคอาณานิคมอังกฤษ กับการปกครองของเผด็จการทหารยังทำให้การบังคับใช้กฎหมายที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนมีความรุนแรงมากขึ้น กฎหมายดังกล่าวได้เปิดช่องให้ตำรวจสามารถจับกุมคุกคามและข่มขู่ จึงเป็นเหตุให้กลุ่ม LGBTQ ถูกทำทารุณผ่านการใช้กฎหมายของรัฐและไม่ได้รับการปกป้องจากระบบยุติธรรม แม้ว่าหลักสิทธิมนุษยชนเป็นหลักการพื้นฐานของมนุษย์ในการดำรงชีวิต ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสระที่เท่าเทียมกัน ในปัจจุบันความคุ้มครองตามหลักสิทธิมนุษยชนจะมีความครอบคลุมและขยายไปถึง

ทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย รวมถึงกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ แต่ทว่าในสถานการณ์จริงที่เกิดการต่อต้านกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศยังเกิดขึ้นในหลายประเทศรวมทั้งเมียนมาที่ยังพบการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศในรูปแบบต่างๆ แม้แต่คำนิยามหรือคำเรียกกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาเองก็ยังเป็นที่ถกเถียง และเต็มไปด้วยคำถากถางเยาะเย้ย คนในสังคมยังไม่ยอมรับ และมองว่ากลุ่มดังกล่าวเป็นพวกผิดปกติ ผิดขนบธรรมเนียมปฏิบัติ ด้วยเหตุผลต่างๆ เหล่านี้ได้นำไปสู่การละเมิดสิทธิการแสดงออกถึงตัวตนของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมเมียนมา

ประการที่สอง บทบาทการเคลื่อนไหวของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาพร้อมกับกระแสความเปลี่ยนแปลงที่เบ่งบานในสังคมเมียนมาตั้งแต่ปี 2015 เป็นต้นมาซึ่งช่วงปี 2015 ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของกลุ่ม LGBTQ ที่มีบทบาทและตัวตนชัดเจนมากขึ้น เพราะการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองมาเป็นรัฐบาลพลเรือนทำให้สิทธิต่างๆ ของกลุ่ม LGBTQ ชัดเจนและเป็นที่รับรู้ในวงกว้าง พบปรากฏการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นภาพยนตร์ที่นำเสนอเรื่อง LGBTQ เป็นครั้งแรก การจัดงานความหลากหลายทางเพศ และที่สำคัญการมีผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นตัวแทนของกลุ่ม LGBTQ เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองพม่าซึ่งมาพร้อมกับความหวังเต็มเปี่ยมที่จะแก้ไขกฎหมายอันเป็นมรดกตกทอดในยุคอาณานิคมอังกฤษ ปรากฏการณ์ต่างๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่าความเป็นประชาธิปไตยได้เปิดพื้นที่ให้กลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศได้แสดงตัวตน แม้ว่าสุดท้ายแล้วความหวังจะพังทลายลงพร้อมกับการที่เมียนมาหวนกลับไปเป็นรัฐเผด็จการทหารอีกครั้ง แต่อย่างไรก็ตามการต่อสู้ทางการเมืองของคนพม่าในครั้งนี้ ถือว่าเป็นปรากฏการณ์สำคัญเพราะมีกลุ่ม LGBTQ เข้าร่วมการประท้วงและเรียกร้องประชาธิปไตยให้เกิดกับสังคม

เมียนมา ซึ่งมาพร้อมกับแสดงตัวตนชัดเจนว่าพวกเขาและเธอเป็นกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศที่ต้องการประชาธิปไตย เพราะการเป็นประชาธิปไตยในห้วงเวลาสั้นๆ ได้แสดงให้เห็นแล้วว่าเป็นสังคมที่เปิดกว้าง และทำให้ตัวตนของพวกเขาและเธอชัดเจนมากขึ้น

ประการที่สาม จากการทบทวนการต่อสู้ของกลุ่ม LGBTQ ในไทยที่เริ่มเติบโตมาพร้อมกับกระแสการเรียกร้องประชาธิปไตยจะเห็นได้ว่ามีลักษณะคล้ายคลึงกับการต่อสู้ในเมียนมา แต่พบว่า ประเทศไทยมีความก้าวหน้ากว่าเมียนมาในเรื่องของการแสดงตัวตนในพื้นที่สาธารณะที่ได้รับการยอมรับ สำหรับในส่วนของกฎหมาย แม้ว่าไทยจะมีกฎหมายที่ให้การคุ้มครองสิทธิแต่ยังคงจำกัดไม่ได้เปิดกว้างและยอมรับสิทธิและตัวตนที่แท้จริง ดังนั้นจึงเห็นภาพการต่อสู้ของกลุ่ม LGBTQ ในไทยที่ออกมาเคลื่อนไหวในสิทธิทางกฎหมายและสิทธิอื่นๆ ที่พึงได้รับมากขึ้น พร้อมกับการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้เกิดประชาธิปไตยเต็มใบในสังคมไทยเช่นเดียวกับเมียนมา

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าสังคมเมียนมาในยุคประชาธิปไตยเบ่งบานช่วงปี 2011-2015 ได้ทำให้กลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศมีพื้นที่ได้แสดงออกมากขึ้น ไม่ได้จำกัดเฉพาะในฐานะร่างทรงของนัต แต่กลับมีพื้นที่ให้แสดงออกในพื้นที่ต่างๆ ทั้งสื่อภาพยนตร์อย่างเรื่อง The Gemini การจัดงานแสดง (Pride Parade) อย่างยิ่งใหญ่ในเมืองย่างกุ้ง รวมทั้งพื้นที่ทางการเมืองที่มีตัวแทนผู้สมัครรับเลือกตั้งโดยมีความหวังเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในสิทธิของกลุ่ม LGBTQ ผ่านการแก้ไขกฎหมายมาตรา 377 อีกทั้งการหาเสียงของพรรคการเมืองหลายพรรคในปี 2020 ที่พยายามชูนโยบายความเท่าเทียมทางเพศไปถึงสิทธิของกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศในด้านต่างๆ ให้ถูกต้องตามกฎหมาย จึงกล่าวได้ว่าในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาเมียนมาใช้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย สิทธิความเท่าเทียมทาง

เพศก็กำลังก้าวไปข้างหน้าพร้อมกันความเป็น
ประชาธิปไตย แม้ว่าจะมีการต่อสู้ทางความคิดระหว่าง
กลุ่มอนุรักษนิยมและพวกเกลียดกลัวแต่สำหรับ
กลุ่ม LGBTQ ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีมีความหวังว่า
ที่ทำให้ตัวตนชัดเจนมากขึ้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการมี
ตัวตนในพื้นที่สาธารณะของกลุ่มที่มีความหลากหลาย
ทางเพศในเมียนมาแม้ว่าจะเป็นช่วงเวลาสั้นๆ แต่กลับ
ทำให้ตัวตนของพวกเขาหรือเธอชัดเจนมากขึ้น กลุ่มคน
ที่มีความหลากหลายทางเพศในเมียนมาต้องเผชิญกับ

การดูถูก การไม่ยอมรับ และการใช้กฎหมายบังคับให้
พวกเขาหรือเธอมีความผิด เหตุผลเพียงเพราะค่านิยม
ของคนเมียนมาที่ไม่อาจยอมรับผู้ที่มีอัตลักษณ์ทางเพศ
ที่ไม่ตรงกับขนบธรรมเนียม ประกอบกับการมีกฎหมาย
ที่มีการกำหนดบทลงโทษต่อคนกลุ่มนี้ การต่อสู้เพื่อ
ประชาธิปไตยของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาจึงถือเป็น
ปรากฏการณ์ใหม่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเรียกร้อง
ประชาธิปไตยและการมีอิสระเสรีภาพในการแสดงตัวตน
ในพื้นที่สาธารณะ

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กฤติธี ศรีเกตุ. (2564). นวัตกรรมกับการเมืองวัฒนธรรม : ความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมือง วัฒนธรรมในพื้นที่
ความเชื่อเรื่องนัตในประเทศเมียนมา. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 9(5), 1820-1839.
- เกษดาว เพิ่มพูล, พลัฎฐ์ ศุภภาพร และกันตพัฒน์ วงศ์สินอุดม. (2563). ปัญหาการรับรองสิทธิของบุคคลที่มี
ความหลากหลายทางเพศ บทสัมภาษณ์ศาสตราจารย์กิตติคุณวิฑิต มันทาภรณ์. *วารสารกฎหมาย
สิทธิมนุษยชน*, 1(2), 101-110.
- ใจ อึ้งภากรณ์. (2552). *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ข้อถกเถียงทางการเมือง*. ม.ป.พ.
- ดุลยภาค ปรีชารัชช. (2554). *จับกระแส : ยุทธศาสตร์การเมืองพม่า*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ดุลยภาค ปรีชารัชช. (2563). *เมียนมา การเมืองการปกครองระยะเปลี่ยนผ่าน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.
- ประชาไท. (2558). พูดคุยกับนักกิจกรรมความหลากหลายทางเพศ ว่าด้วย ความท้าทายของกลุ่ม LGBT ในพม่า.
สืบค้นจาก <https://prachatai.com/journal/2015/06/59845>
- ประชาไท. (2563). พม่ามีผู้สมัคร ส.ส. เกย์คนแรก ชูประเด็น LGBTQ+ ในรัฐอำนาจนิยมแฝง. สืบค้นจาก <https://prachatai.com/journal/2020/09/89737>
- ปราณี วงศ์เทศ. (2562). *เพศภาวะในสุวรรณภูมิ (อุษาคเนย์)*. กรุงเทพฯ: นานตาแฮก.
- ลารา โอเวน. (2564). รัฐประหารเมียนมา : ทำไมสตรีเมียนมาจึงใช้ผ้าถุงสู้กับเผด็จการ. สืบค้นจาก <https://www.bbc.com/thai/international-56346614>
- ลือชา การณ์เมือง. (2560). พัฒนาการการปฏิรูปทางการเมืองของประเทศพม่าในช่วงปี ค.ศ. 2008 – 2014.
Veridian E-Journal ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 10(3), 1100-1111.
- วิรัช นิยมธรรม. (2555). มโนทัศน์ทางการเมืองของรัฐทหารพม่า. *จุลสารความมั่นคงศึกษา*. 113, 25-35.

ภาษาอังกฤษ

- Chua, Lynette J. & Gilbert, David. (2015). Sexual Orientation and Gender Identity Minorities in
Transition : LGBT Rights and Activism in Myanmar. *Human Rights Quarterly*, 37, 1-28.
- Hlaaing, Kyaw Hsan & Fishbein Emily. (2021). *We are Like One Group, How Myanmar's Pro-
Democracy Protests are Giving a Voice to LGBTQ+ People*. Retrieved from <https://time.com/5944407/myanmar-democracy-protests-lgbtq/>
- Htun, Mala & Jensenius, Francesca R. (2020). Political Change, Women's Rights, and Public Opinion
on Gender Equality in Myanmar. *The European Journal of Development Research*, 32(17),
1-37.

- Naujoks, Jana & Ko, Myat Thandar. (2018). *Behind the Masks: Masculinities, Gender, Peace and Security in Myanmar*. Retrieved from <https://www.international-alert.org/wp-content/uploads/2021/08/Myanmar-Masculinities-Gender-Peace-Security-EN-2018.pdf?fbclid=IwAR2bHLL8m1sNYC247puG34aV9dFhNLHgHtAhdBBYR9kGvz4Xb07reEcSERQ>
- Rappaport, Cassidy & Burrows, Katherine. (2023). *Myanmar LGBTI Resources*. Retrieved from <https://amerainternational.org/myanmar-lgbti-resources/>
- Thant, Aye Min. (2017). *Choosing to be LGBT: Gender and Sexuality Activism in Contemporary Myanmar*. (Master's thesis) Cornell University, Faculty of the Graduate School. New York.